

מהות הקרבנות וטעמים

בציווי על קרבן עולה [ובדומה לכך על שאר הקרבנות] נאמר (ויקרא א ט):
"וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַה עֲלֶה אֲשֶׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַה'". ומפרש רש"י
(שם, ע"פ ספרי במדבר פיסקאות קז, קיח, קמג): "ניחוח - נחת רוח לפני, שאמרתי
ונעשה רצוני". והדברים צריכים ביאור, שהרי על כל מצוה שאדם מקיים ניתן
לומר שנעשה בכך רצונו של הקדוש ברוך הוא, ויש לו נחת רוח מכך שאמר
ונעשה רצונו. אם כן, מה מיוחד במצוות הקרבנות, שדוקא עליהן נאמר שהן
"ריח ניחוח לה", שאמר ונעשה רצונו?

אכן, הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פמ"ו) מבאר את טעמן של מצוות הקרבנות,
וכותב כך: "כבר אמרה התורה כפי מה שפירש אונקלוס שהמצריים היו
עובדים מזל טלה, מפני זה היו אוסרים לשחוט הצאן, והיו מואסים רועי צאן,
אמר הן נזבח את תועבת מצרים, וכן היו כתות מן הצאב"ה עובדים לשדים,
והיו חושבים שהם ישובו בצורת העזים, ולזה היו קוראים לשדים שעירים...
ולזה תמצא אנשי הודו עד היום לא ישחטו הבקר כלל, ואפילו בארצות אשר
ישחטו שאר מיני בעלי חיים. ובעבור שימחה זכר אלו הדעות אשר אינם
אמתיות, צונו להקריב אלו השלשה מינים לבד, מן הבהמה מן הבקר ומן
הצאן תקריבו את קרבנכם, עד שיהיה המעשה אשר חשבוהו תכלית המרי, בו
יתקרבו אל השם, ובמעשה ההוא יכופרו העונות. כן מרפאים הדעות הרעות
אשר הם חליי הנפש האנושי, בהפך אשר בקצה האחרון". כלומר, משום
שהיו עובדי עבודה זרה משעובדים לכבשים, עיזים ובקר, ציוה הקדוש ברוך
הוא להקריב מינים אלו, ולהראות שמה שמקריבים לה' את האליל שלהם,
ובכך יתרחקו מדעות העבודה זרה שלהם.

אולם, הרמב"ן (ויקרא א ט) חולק עליו וטוען שלא יתכן שזו היא תכלית עבודת
הקרבנות, שהרי מצאנו שהקריבו קרבנות עוד לפני שהיתה עבודה זרה
בעולם, כפי שנאמר על הקרבנות שהביא הבל (בראשית ד ד): "וְהִבֵּל הָבִיא גַם
הוא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוּ וּמִחֻלְבָּהוּ וַיִּשַׁע ה' אֶל הָבֵל וְאֶל מִנְחָתוֹ", והרי לא היתה אז
עדיין עבודה זרה בעולם. כמו כן, נח הביא קרבן בצאתו מהתיבה, וקרבנו

התקבל ברצון, כפי שנאמר (בראשית ח כ-כא): "וַיִּבְנוּ לֵךְ מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בְּמִזְבְּחֵךְ. וַיָּרַח ה' אֶת רִיחַ הַנִּיחֹחַ..." , והרי לא היו אז עובדי אלילים. ועוד כיוצא בזה.

זאת ועוד, שואל הרמב"ן, שהרי כבוד הוא לעובדי אלילים לזבוח את אלילים לה', ואין ענין זה מרחיק אותם מלעבוד אותם.

לכן, מבאר הרמב"ן את עבודת הקרבנות באופן אחר, וכותב כך: "ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם, כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, וזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, **כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכיפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש...**" . כלומר, הבהמה קרבה במקום האדם, ומכפר על החטאים הנעשים במחשבה, בדיבור ובמעשה.

שיטת הרמב"ן טעונה אף היא ביאור, שהרי מדוע יכול הקרבן לבוא במקום האדם, ולכפר על מה שחטא האדם?

האם ה' צריך קרבנות?

והנה, יש להקשות, שהרי בפרשתנו ובפרשות הבאות מצוה התורה על הקרבנות העולים ל"ריח ניחוח לה" . אולם, בכמה מקומות מצינו שאין ה' חפץ בקרבנות. הנביא ירמיה (ו כב) אומר: "כִּי לֹא דִבַּרְתִּי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בָּיּוֹם הוֹצִיאֵי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל דְּבַרִּי עוֹלָה וְזָבַח" . וכן נאמר (מִיכָה ו ט-ו): "הִירָצָה ה' בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נְחָלֵי שָׁמֶן... וַיְמָה ה' דֹּרֵשׁ מִמָּוָה כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאֶהְבֵּת חֶסֶד וְהִצַּנַּע לְכַת עִם אֱלֹהֵיךָ" . וכן נאמר (עמוס ה כה): הַזִּבְחִים וּמִנְחָה הַגִּשְׁתֶּם לִי בַמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה בֵּית יִשְׂרָאֵל" . וכן נאמר (תהלים

נ (ג): "האוכל בֶּשֶׂר אֲבִירִים וְדָם עֲתוּדִים אֲשֶׁתָּהּ". כלומר, הקדוש ברוך הוא אינו אוכל בשר, ואינו זקוק לקרבנות. רוצה הוא בעשיית משפט ובאהבת חסד.

בדומה לכך, אמרו חז"ל (מנחות קי ע"א): "ושמא תאמר לאכילה הוא צריך, תלמוד לומר לומר (תהלים נ יב): 'אִם אֶרְעֵב לֹא אֵמַר לֶךְ כִּי לִי תִבֵּל וּמִלֶּאֱהוּ, וְנֹאמַר (תהלים נ יג): 'כִּי לִי כָל חַיְתוֹ לְעַר בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלְפֵי. וְדַעְתִּי כָּל עוֹף הַרִים וְזִזֵי שְׂדֵי עֲמָדָי... הָאוֹכֵל בֶּשֶׂר אֲבִירִים וְדָם עֲתוּדִים אֲשֶׁתָּהּ'. לא אמרתי אליכם זבחו כדי שתאמר אעשה רצונו ויעשה רצוני, לא לרצוני אתם זובחים אלא לרצונכם אתם זובחים, שנאמר (ויקרא יט ה): 'לְרַצְּנְכֶם תִּזְבְּחֶהוּ'".

אם כן, עלינו לבאר אם הקרבנות הם ריח ניחוח לה', או שאין הוא חפץ בהם. ולכאורה מצינו סתירה בדבר.

ואין לומר שכוונת הפסוקים הללו היא רק לומר שאין ה' מצוה על הבאת הקרבנות, ומשאיר זאת להחלטתו של האדם, שהרי קרבנות רבים הם חובה, כגון קרבן תמיד, קרבן מוסף, ועוד.

"זָבַח לְאֱלֹהִים תּוֹדָה"

הנה, באותו פרק בתהילים (פרק 6) שהובא לעיל, בו אומר דוד המלך שהקדוש ברוך הוא אינו אוכל בשר, ואינו זקוק לקרבנות, נאמר (שם פסוק יד): "זָבַח לְאֱלֹהִים תּוֹדָה", כלומר שיש לזבוח לה'. אזי יש להבין האם דוד המלך מלמד אותנו שאין ה' חפץ בקרבנות או שיש לזבוחם? ועוד, יש להבין מה היא ה"תודה" שיש לזבוחה?

לבאר את ענין זביחת התודה, נקדים את דברי הגמרא (סנהדרין מג ע"ב): "אמר רבי יהושע בן לוי, כל הזבוח את יצרו ומתודה עליו, מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקדוש ברוך הוא בשני עולמים, העולם הזה והעולם הבא, דכתיב (תהלים נ כג): 'זָבַח תּוֹדָה יְכַבְּדֵנִי'". כלומר, "זבוח תודה" הוא מי שזובח את יצרו הרע ומתוודה על חטאיו. לפי זה מבואר שאין סתירה בענין הקרבנות כלל. הקדוש ברוך הוא אומר שאין הוא אוכל בשר ואינו מעונין בקרבנות

עצמם. מעוניין הוא בכך שהאדם בהקריבו את הקרבן, יחשוב שהקרבה זו היתה ראויה להעשות לו על חטאיו, ובכך הוא זובח את יצרו הרע ומתוודה, ומקריב-מקרב את עצמו לה'. העוונות הם המרחיקים את האדם מהקדוש ברוך הוא, כפי שנאמר (ישעיה נט ב): "כִּי אִם עֲוֹנוֹתֵיכֶם הֵיוּ מִבְּדָלִים בֵּינְכֶם לְבִין אֱלֹהֵיכֶם", ולכן זביחת היצר הרע וההתרחקות מהחטא, מקרבת את האדם לקדוש ברוך הוא.

אפשר לפרש, שלכן אמר רבי יהושע בן לוי שהאדם מכבד את הקדוש ברוך הוא בשני העולמות, העולם הזה והעולם הבא, כי זביחת היצר מעלה את האדם למדרגה רוחנית גבוהה יותר. כאשר הוא מתחיל להקריב, הוא בעולם הזה, אך כשהוא מתוודה וזובח את יצרו כבר נמצא הוא בעולמות גבוהים ורוחניים, ומכבד את ה' בשני העולמות.

ויותר מכך. הואיל ומהות הקרבת הקרבנות הוא זביחת היצר ותשובה על החטאים, הרי שניתן להגיע לכך אף בזמן הזה, שאין לנו קרבנות. וזה הוא הביאור במה שאמר עוד רבי יהושע בן לוי (סנהדרין שם): "בזמן שבית המקדש קיים, אדם מקריב עולה, שכר עולה בידו, מנחה, שכר מנחה בידו. אבל מי שדעתו שפלה, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן, שנאמר (תהלים נא יט): 'זָבַחַי אֱלֹהִים רוּחַ נְשִׁבְרָה'". הרי שעיקר מהות הקרבן הוא ה"רוח נשברה". ואף כאשר לא ניתן להקריב קרבן, ניתן לזבוח את היצר, וה"רוח נשברה" של האדם היא קרבנו.

לפי זה מיושב מה שהקשינו לעיל, מדוע דוקא הקרבנות הם נחת רוח לה' על שנעשה רצונו. אמנם בכל קיום מצוה נעשה רצונו, אך עשיית רצונו באופן המושלם ביותר היא על ידי זביחת היצר הרע וההתרחקות מהחטאים.

אכן, הקרבת הקרבן אינה רק זביחת היצר ווידוי, ובחינה נוספת יש בה. הגמרא (מגילה יח ע"א) דורשת מהפסוק שברכת "מודים" שבשמונה עשרה באה לאחר ברכת "רצה", שכן תודה באה לאחר עבודה, שנאמר (תהלים נכג): "זָבַח תוֹדָה יִבְכְּדֶנְנִי", כלומר, לאחר שהוא זובח ["עבודה"] באה תודה ["מודים"].

הרי שפסוק זה אינו רק מלמד על תודה במובן של וידוי והודאה על חטא, כפי שהתבאר לעיל, אלא גם על תודה במובן של הודיה לה'. **ונראה לומר שענינים אלו משלימים זה את זה, שכן הוידוי וזביחת היצר מרחיקים את האדם מהרע, ומסלקים את המפריעים הגשמיים, המונעים ממנו להתרומם, ואילו ההודיה לה' מסייעת לקרב אותו לאחר מכן לקדוש ברוך הוא, שכן כאשר האדם מודה לה', מכיר הוא בכך שכל מה שיש לו מאת ה' הוא.**

שיטת הרמב"ם

לפי זה, ניתן לבאר שאין כוונת הרמב"ם שתכלית הקרבנות היא רק להראות לעובדי האלילים שזובחים את העבודה זרה שלהם, ובכך להרחיקם ממנה, שכן, כפי שהקשה הרמב"ן כבוד הוא לאלילים שזובחים אותם לה', וכן שכבר היו קרבנות עוד לפני שהיתה עבודה זרה. אלא כוונתו היא שעל ידי הקרבת הקרבן זובח האדם את יצרו הרע, יצר העבודה זרה שבו. הוא מתוודה על עוונותיו, עוזב את העבודה זרה ואת כל חטאיו, ומודה ומכיר בכך שכל מה שיש לו, מהקב"ה הוא. בכך מתרומם האדם מעולם החומר, ומתקרב לבוראו.

וקצת ראייה לכך שאף הרמב"ם עצמו לא התכוין לומר שתכלית הקרבנות היא רק כדי לבטל את העבודה זרה, אלא שתכליתם הוא לבטל את היצר הרע החומרי, ניתן להביא מכך שהרמב"ם (מלכים פי"א ה"א) כותב: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, **מקריבין קרבנות**...". הרי שגם בזמן המלך המשיח, שהוא זמן שלא תהיה עבודה זרה בעולם, כפי שכתב הרמב"ם (מלכים פי"ב ה"ה) על ימות המשיח: "ובאותו הזמן, לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה, ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה, וכל המעדנים מצויין כעפר, **ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד**...", ומכל מקום יקריבו אז קרבנות.

וניתן להוסיף ולומר שהקרבנות שיקריבו אז יהיו קרבנות תודה, שהרי באותו זמן יהיו כולם קרובים לקדוש ברוך הוא, ולא יצטרכו קרבנות כדי להתרומם

מהחטאים אלא כדי להודות, וכפי שמצינו במדרש (ויקרא רבה פרשה ט אות ז):
"רבי פנחס ורבי לוי ורבי יוחנן בשם ר' מנחם דגליא, לעתיד לבוא כל הקרבנות
בטליו, וקרבן תודה אינו בטל" [וראה שו"ע או"ח סימן נא ס"ט, לענין אמירת "מזמור
לתודה": "שכל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה"].

אכן, גם הרמב"ן מודה לרמב"ם שיש בקרבן בחינה של זביחת היצר הרע, וידוי
על החטאים, והודיה לקדוש ברוך הוא, שמנתקים את האדם משפלות החומר,
ומקרבים אותו לבוראו. אולם, לדעת הרמב"ן, התקרבות זו לה', שבאה על ידי
הקרבן, עומק נוסף יש בה, וכדלהלן.

קרבן מלשון התקרבות

כידוע, הבריאה מחולקת לדומם, צומח, חי [בעלי חיים] ומדבר [אדם]. כל אחד
מענינים אלו הוא במדרגה יותר מהקודם לו. לכן, הצומח ניזון מהדומם, החי
ניזון מהצומח, והמדבר ניזון מהחי. כאשר הדבר הנמצא בדרגה גבוהה יותר
ניזון מזה שבדרגה הנמוכה יותר, הרי הוא מעלה אותו לדרגתו. על האדם
להעלות את הבהמה בדרגה, ולכן הוא מברך על אכילתה, ובכך עולה היא
בדרגה. וכאשר אין הוא עושה כן, יכול הוא לרדת מדרגתו.

ענין זה מבואר בכתוב (קהלת ג כא): "מי יודע רוח בני האדם העלה היא למעלה,
ורוח הבהמה הירדת היא למטה לארץ". וביאור הדברים הוא שהאדם מורכב
מנפש בהמית ונפש אלהית. הנפש הבהמית נזכרת בכתוב (בראשית ב ז): "וייצר
ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה", ואילו הנפש האלהית נזכרת
בכתוב (שם): "וינפח בנפשו נשמת חיים". עירוב זה של נפש בהמית ונפש
אלהית נזכר גם בדברי הגמרא (חגיגה טז ע"א): "ששה דברים נאמרו בבני אדם,
שלושה כמלאכי השרת, שלושה כבהמה. שלושה כמלאכי השרת: יש להם דעת
כמלאכי השרת, ומהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת, ומספרים בלשון
הקדש כמלאכי השרת. שלושה כבהמה: אוכלין ושותין כבהמה, ופרין ורביין
כבהמה, ומוציאין רעי כבהמה". כלומר, יש באדם חלקים שבהם הוא דומה
למלאכי השרת, וחלקים אחרים שבהם הוא דומה לבהמה. שלמה המלך

מזהיר אותנו שעלינו להקפיד על כך ש"רוח בני האדם העלה היא למעלה".
לדאוג לכך שהנפש האלהית שלנו תהיה מרוממת, ולא תגיע למעשה הבהמה
ש"לדת היא למטה לארץ" [נראה על כך: אבן עזרא קהלת שם; שערי קדושה שער א
פ"א-ב; לקוטי אמרים תניא פ"א-ב].

נמצא, שהקרבתן שמקריב האדם הוא במקום להקריב את החלק הבהמי של
עצמו הוא הדרך שבה יכול האדם להעלות את עצמו בדרגה, ולהתקרב לקדוש
ברוך הוא. את הפסוק (ויקרא א ב): "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'", ביאר
הספורנו: "כי יקריב מעצמכם בוידי דברים והכנעה". כלומר, בהקרבת
הקרבן, חשוב האדם כאילו הוא מקריב את עצמו, והוא עולה ממדרגת מדבר
למדרגה רוחנית יותר, ומתקרב לקדוש ברוך הוא, והרי הוא בבחינת "יהרום
תשוב אל האלהים אשר נתנה" (קהלת יב ז).

וביתר ביאור. הבהמה היא ממונו של האדם, ועל ממונו של אדם אמרו חז"ל
(סנהדרין קי ע"א): "אמר רבי אלעזר, זה ממונו של אדם, שמעמידו על רגליו".
**הרי שכשהאדם מקריב את הבהמה שהיא ממונו, מקריב הוא דבר שקרוב
אליו ביותר.** זאת ועוד, הבהמה היא האוכל שאותו אוכל האדם, וכשהוא
מקריב אותה לה', **חשוב הוא כאילו הוא מקריב את עצמו, ומעלה את עצמו
למדרגה רוחנית גבוהה יותר,** שהרי הוא מקריב את הענינים הנצרכים לו
ביותר בזה העולם – מזונו וממונו [נראה תניא אגרת הקודש סי' ד].

הקדוש ברוך הוא אומר שאין הוא אוכל בשר, ואין הוא צריך קרבן למאכלו,
אך דוקא משום שמאכל האדם הוא, לכן הקרבתו מקרבת את האדם לבוראו.

"האוכל בשר אבירים"

התבאר, שהקרבתן הוא צורך של האדם, לעלות ולהתקדש על ידו, ואין הוא
צורך של הקדוש ברוך הוא. בכך ניתן ליישב סתירה לכאורה, וכדלהלן.

כאשר דוד המלך מתאר שאין הקדוש ברוך הוא צריך לקרבנות, הוא מכנה את
הקרבנות "בשר אבירים" (תהלים נ"ג), ומפרש המצודת דוד (שם): "בשר בהמות

חזקות ושמונות. כמו כן, התורה אומרת על קרבן התמיד (במדבר כח ד): "את הכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר", והגמרא (מגילה כח ע"א) מקשה שהרי אם נאמר "כבש", מדוע יש לומר "אחד", והרי ברור הוא הדבר שכבש הוא אחד. והגמרא עונה: "אחד, **מיוחד שבעדרו**". הרי שהקרבן צריך להיות המיוחד והמשובח [וראה מנחות פז ע"א, ותוסי' שם ד"ה שגובהו, בשם המדרש, המתאר את גודלם העצום של כבשי התמיד].

ענין זה סותר לכאורה לדברי הגמרא (שבועות טו ע"א), ששם איתא שאין גדולה לפני הקדוש ברוך הוא. הגמרא שם מבארת את הכתוב (נחמיה יב לא): "וְאֶעֱמְדָה שְׁתֵּי תוֹדֹת גְּדוֹלוֹת", ואומרת שלא יתכן שהכוונה היא לבהמות גדולות, שכן "מי איכא חשיבותא קמי שמיא"? הרי שגדלות אינה עושה רושם אצל הקדוש ברוך הוא, ומדוע אם כן, מצינו שיש להקריב קרבנות גדולים ושמונים.

אך לפי מה שביארנו, אין הקרבנות בשביל אכילתו של הקדוש ברוך הוא, שכן הגמרא הנזכרת (שבועות שס) עוסקת בענין קדושת ירושלים, ולכן אמרה שאין מעלה לפני הקדוש ברוך הוא בבהמות גדולות. **אולם, שאר הקרבנות הם עבור האדם שיזבח את יצרו, יתוודה, ויעלה את עצמו למעלה, ואצל האדם שייך לומר שככל שהקרבן גדול ומשובח יותר, הוא מעלה יותר את נפשו הבהמית של האדם אל הקדוש ברוך הוא, ועבודתו רצויה יותר.**

גם בזמן הזה שאין לנו קרבנות, מוטל עלינו לעסוק בהלכות עבודה, כדי שיקויים בנו מה שאמר רבי יוחנן (מנחות קי ע"א): "תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה, מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם". וכן אמר רבי יצחק (שם): "כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם".